

праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 24 (I том). С. 71–78.

5. Кравець В. П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді / В. П. Кравець. Київ: Правда, 2000. 688 с.

6. Мартынова В. В., Дубовец Е. Н. Модель формування семейних цінностей підлітків із неблагополучних семей / В. В. Мартынова, Е. Н. Дубовец // Веснік МДПУ імя І. П. Шамякіна. – 2013. – № 3 (40).

7. Олифиревич Н. И. Психология семейных кризисов / Н. И. Олифиревич, Т. А. Зинкевич-Куземкина, Т. Ф. Велента. – Москва, 2006. 440 с.

8. Шаваева О. А. Семейные ценности как объект социально-философского анализа / О. А. Шаваева // Научный журнал КубГАУ. Scientific Journal of KubSAU. 2014. № 96.

REFERENCES

1. Aliksieienko, T. F. (2017). *Kontseptualizatsiya sotsialno-pedagogichnih osnov suchasnogo simeynogo vihovannya*. [Conceptualization of social and pedagogical foundations of modern family education]. Kyiv.

2. Horbunova, E. (2011). *Formirovanie tsennosti semi u studencheskoy molodezhi*. [Formation of family value in student youth]. Moskva.

3. Dereha, V. V. (2012). *Osnovni ponyattya ta kategoriyi doslidzhennya derzhavnoyi simeynoyi polityki*. [Basic concepts and categories of research of state family policy]. Mykolaiv.

4. Kostyushko, G. O. (2018). *Traditsiyi simeyni tsinnosti molodi v konteksti yih suchasnoyi transformatsiyi*. [Traditional family values of young people in the context of their modern transformation]. Kyiv.

5. Kravets, V. P. (2000). *Teoriya i praktika doshlyubnoyi pidgotovki molodi*. [Theory and practice of premarital youth training]. Kyiv.

6. Martynova, V. V., Dubovets, E. N. (2013). *Model formirovaniya semyeynykh tsennostey podrostkov iz neblagopoluchnykh semyey*. [Model for the formation of family values of adolescents from dysfunctional families].

7. Olifirovych, N. I., Zinkevich-Kuzemkina, T. A., Velenta, T. F. (2006). *Psihologiya semyeynykh krizisov*. [Psychology of family crises]. Moskva.

8. Shavaeva, O. A. (2014). *Semyeynye tsennosti kak ob'ekt sotsialno-filosofskogo analiza*. [Family values as an object of socio-philosophical analysis].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛІСОВЕЦЬ Олег Васильович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Наукові інтереси: соціальна педагогіка, соціально-правовий захист, методика роботи з громадськими організаціями.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LISOVETS Oleg Vasylyevich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Nizhyn Mykola Gogol State University.

Circle of scientific interests: social pedagogy, social and legal protection, methods of work with public organizations.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2020 р.

УДК 378. 147.091.33 - 027.22.784

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-28-35

РАСТРИГІНА Алла Миколаївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4393-2831>

e-mail: rastrygina.alla@gmail.com

ІВАНЕНКО Надія Вікторівна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови та методики її викладання, заступник декана факультету іноземних мов

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9570-3320>

e-mail: naviva2000@yahoo.com

ГЕНДЕРОКОМФОРТНЕ ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СВОБОДИ ОСОБИСТОТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція України в європейське співтовариство зумовила потребу у перебудові всіх соціальних

інституцій та процесів на засадах демократичних принципів, вільних від будь-якої форми дискримінації, зокрема й за ознакою гендеру. З огляду на державну

політику країн Європейського Союзу, які проголосили одним із основних засобів демократизації суспільства політику гендерного мейнстрімінгу («gender mainstreaming policy») як системної стратегії створення рівних можливостей для представників різної статі (Council of Europe «Gender Equality Strategy» 2014–2017), для українського суспільства особливої значущості набуває визначення стратегії подолання гендерної асиметрії та нерівності в усіх сферах людської життєдіяльності, в тому числі й в галузі освіти та виховання [11]. У сучасній системі освіти і виховання регулювання згаданих процесів здійснюється як на основі визнаних і ратифікованих ще з набуттям незалежності міжнародних документів й чинних нормативно-правових положень, визначених Конституцією України, так і згідно розробленої й прийнятої до дії стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020», котра визначає базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики у цьому напрямку [8].

Згадані нормативні документи та наукові дослідження вітчизняних науковців з гендерної педагогіки [3; 5; 6], гендерної психології [4], гендерної соціалізації особистості [7; 10] та сутності і способів реалізації гендерного підходу в освіті [5] безумовно стали сприятливим підґрунтям для вирішення існуючих у цьому напрямку проблем. Проте, вітчизняна освіта як соціальний інститут, котрий має бути флагманом у демократизації суспільства на засадах рівності всіх без виключення його членів, забезпечувати становлення і розвиток особистісної свободи кожного з них, запобігати будь-яким формам дискримінації особистості за ознакою статі, наразі все ще залишається недостатньо мобільною й чутливою до необхідності реальних практичних змін згідно дійсних потреб сьогодення.

Отже, актуалізується потреба запровадження у межах гуманістичної парадигми таких моделей освіти, які б дійсно відповідали вимогам часу й були спрямовані на становлення свободи особистості на засадах духовно-творчого саморозвитку й самореалізації незалежно від статі. Найбільшої конкретизації такі положення набувають у концепції педагогіки свободи, котра, на нашу думку, може стати дієвою основою у реалізації основних завдань

сучасної парадигми освіти щодо створення у виховному просторі освітніх закладів гендерокомфортного середовища, здатного забезпечити особистісний саморозвиток, самовираження й самореалізацію кожної дитини на засадах гендерної рівності й егалітарного партнерства [9].

Мета статті – пошук оптимальних шляхів у вирішенні вищезгаданої проблеми ми вбачаємо у розширенні ракурсу її дослідження за рахунок представлення в дискурсивному полі гуманістичної педагогіки можливостей створення гендерокомфортного виховного середовища задля розвитку особистісної свободи вихованців як чинника реалізації гендерної рівності в системі освіти і виховання на засадах авторської концепції педагогіки свободи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиріччя наукові розвідки досить широкого кола вітчизняних науковців пов'язані із спробами збалансувати приховану гендерну дискримінацію й асиметрію в навчально-виховному процесі та забезпечити відсутність ієрархії й нерівності «чоловічого» і «жіночого» в педагогічному соціумі. Частіше всього в такому контексті піднімалися питання, пов'язані з біологічними та соціальними характеристиками представників різних статей, зі статевим вихованням в освітніх закладах, упровадженням гендерного компонента в зміст навчальних дисциплін, проблемою сумісного чи роздільного навчання при організації навчально-виховного процесу. Так, дослідження прихильників статево-рольового виховання [2; 10], присвячені змінам в організації навчального процесу, створенні навчальних планів, програм, навчальної літератури, складанням завдань з урахуванням гендерних ознак, відбору відповідних форм і методів організації навчання, створили певні передумови для усвідомлення науково-педагогічною спільнотою того, що в демократичному суспільстві завданням освіти і виховання має стати виховання особистості на засадах гендерної рівності, яке ґрунтується на принципах пріоритету права і свободи людини незалежно від статі.

Така позиція підсилюється й власне значенням терміну «гендер», сутність якого полягає в запереченні абсолютної біологічної зумовленості відносин між статями: є біологічна стать і є гендер, тобто «соціальна стать». Тож, поняття «гендер», в першу чергу, вказує на соціальний статус людини в певний період соціокультурного розвитку. Й саме

демократичне суспільство надає суб'єкту можливість вийти за рамки жорстких гендерних приписів й наблизитися до того внутрішнього стану, в якому можливо розуміння внутрішнього світу іншої особистості, що співвідноситься із зовсім іншими ніж власні, гендерними диспозиціями на засадах «рівний-рівному». З огляду на таке трактування категорії «гендер», А. Мудрик наголошує на широкому колі проявів, котрі, незважаючи на статеві відмінності, є властивими як хлопчикам, так і дівчаткам, як юнакам, так і дівчатам, як чоловікам, так і жінкам, і пов'язані з їх статовіковим статусом, етико-конфесіональною та соціально-культурною приналежністю.

Будучи багатокомпонентно структурою, де синтезуються як культурне, так і біологічне в людині, гендер визначається чотирма групами характеристик: біологічною статтю, гендерними стереотипами, гендерними нормами, гендерною ідентичністю. Але, на думку О. Харлової, для ефективної реалізації гендерної рівності у вихованні, найбільш важливим є розкриття унікальних здібностей, внутрішнього світу дитини, пошуку шляхів її індивідуального духовно-культурного розвитку, якої б статі вона не була. Тож, метою гендерного підходу є усунення традиційних культурних обмежень щодо розвитку потенціалу особистості в залежності від її приналежності до певної статі. Як бачимо, сучасні вчені місію гендерного підходу вбачають у звільненні навчально-виховного процесу від найбільш жорстких гендерних стереотипів, розширенні освітнього простору для прояву особистісної самореалізації кожної дитини, вихованні дітей в дусі рівноправного (егалітарного) партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В контексті гендерного виміру стратегія удосконалення системи освіти передбачає, в першу чергу, привласнення особистістю демократичних цінностей, головними серед яких визначаються рівність, егалітарність, свобода. Саме остання, на наш погляд, є основопокладаючою категорією, котра у сьогоденних реаліях світової спільноти перебуває у центрі політичного й духовного життя, а ступінь її досягнення стає головним критерієм цивілізованості, загальнокультурного розвитку й демократичності будь-якого суспільства й українського в тому числі.

Свобода є цивілізованим усвідомленням людиною всіх інших загальнолюдських цінностей, свідоме гуманістичне ставлення

до буття, до себе, до інших. Таке ставлення є постійним й неперервним поверненням людини до себе, і в цьому поверненні до власного «Я», останнє конститується в своїй автентичній формі як єдність особистості. Тому, як зазначає Н. Абаньяно, свобода це саморозкриття людини як перед собою, та і перед іншими. Й саме завдяки свободі буття людина набуває повноти, ясності і самопрозорості. Свобода є актом віри й откровення, оволодінням собою, повним прийняттям людських обов'язків перед собою, перед іншими й перед суспільством в цілому [1].

Свобідною може бути лише та людина, яка наділена волею, духовністю і честю. Це дає їй змогу всебічно розкрити свої внутрішні потенційні сили й можливості. Разом з тим, важливою є й конкретизація тези про свободу не тільки як співвідношення індивіда («Я») і його діяльності, а й як усвідомлене прийняття аксіоми про свободу й рівність будь-якої людини, незалежно від расової, релігійної чи статевої ознак. Оскільки свобода волі має бути усвідомленою й співмірною зі свободою і правом інших людей, то свобода й рівність стають двома взаємозалежними і взаємообумовленими характеристиками буття кожної людини. У такому контексті свобода і рівність є взаємопов'язаними категоріями, що зрештою дає підстави розглядати їх у ракурсі цієї єдності. Саме тому проблема вільного розвитку особистості на засадах свободи і рівності кожної людини, незважаючи на національні, віросвітоглядні та гендерні відмінності, сьогодні є однією із найважливіших і найактуальніших у філософії, соціології, психології, педагогії.

Свобода найтіснішим чином пов'язана із здатністю особистості до цілепокладання, визначення мети власної діяльності й передбачення її наслідків. Найбільш чітко зв'язок мети й свободи виявляється у реальній життєдіяльності, оскільки завдяки їй досягається збіг результату з поставленою людиною метою. При цьому мета виступає вже не як зовнішня умова, а як сутнісна властивість особистісної свободи. *Особистісну свободу* ми розуміємо як специфічно людську вибіркову й узгоджену активність свідомості, волі та духовно-творчих сил особистості в процесі її цілеспрямованої і доцільної діяльності, як можливість самостійно здійснити свій вибір, прийняти рішення і втілити його в життя, а також як здатність керувати собою по відношенню до свободи інших.

У процесі розвитку свободи особистості важливого значення набуває ідея її саморозвитку і самореалізації, яка є центральною для багатьох сучасних концепцій людини. Ідея «самості» (самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення) відіграє провідну роль в гуманістичній філософії, психології, акмеології, педагогіці. Саме завдяки власній активності особистість набуває «позитивної сили» виявляти свою індивідуальність, активізувати творчі потенції та здібності, й тим самим утверджувати свою свободу та ціннісне, спрямоване на позицію «рівний-рівному» ставлення до свободи інших.

Свобода розуміється не тільки як можливість індивідуальної самореалізації особистості у світі, але й як її невід'ємне право на вільний, індивідуальний вибір життєвих цінностей і світоглядних уявлень. Свобода характеризує сутність людини й її існування, стан та можливість мислити і діяти відповідно до своїх інтересів та бажань. Становлення особистісної свободи зумовлено внутрішніми потребами розвитку як самої особистості, так і суспільства в цілому. Саме тому гендерні відмінності між окремими індивідами в жодному разі не можуть обмежувати вільний розвиток та самореалізацію людини у цивілізованому суспільстві.

З огляду на розуміння гендеру як способу культурної інтерпретації статі у просторі соціальних відносин, науковцями доведено, що відмінності між жіночою й чоловічою статями мають в основному більше психологічний, ніж фізіологічний характер. Тож вважаємо, що вже давно необхідно відмовитися від подвійних стандартів, коли для представників різної статі визнається допустимою певна поведінка та засуджується відхилення від прийнятих норм. Людина не може бути щасливою без свободи, але дуже часто, навіть у своїй родині, вона стикається з певним обмеженням гендерних ролей її членів. Безумовно, це руйнує свободу особистості, замикаючи її у жорсткі рамки історично чи культурно сформованих традицій. Тож, гендерні ролі мають бути гнучкими і виконуватися як різними членами сім'ї, так й будь-якої іншої виховної спільноти (й системи освіти в тому числі) в залежності від життєвих обставин та актуальних проблем окремих індивідів. У суспільстві ж в цілому, гендерні ролі мають бути взаємозамінними й реалізовуватися індивідами в залежності від їх природних здібностей та

психофізіологічних особливостей на засадах рівності і свободи.

Відтак, сучасна освіта потребує розробки й апробації нових освітньо-виховних моделей, що відрізняються від традиційних умовами організації навчально-виховного процесу на основі вільного розвитку особистості. В тому числі й забезпечити створення в освітньому просторі закладів освіти гендерокомфортного виховного середовища, що уможливило б прояв індивідуальності кожного вихованця як представника певної статі, розвиток його особистісного потенціалу задля максимального самовираження й самореалізації у власній життєдіяльності незалежно від статі й на засадах рівноправного партнерства.

З огляду на поставлену у статті мету щодо можливостей створення гендерокомфортного середовища задля реалізації гендерної рівності в системі освіти і виховання, вважаємо за доцільне спиратися на концепцію педагогіки свободи як особливого напрямку гуманістичної педагогіки, що розглядає теоретичні та практичні засади розвитку внутрішньої свободи особистості, її суб'єктності, здатності до свідомого й відповідального самовизначення, самостійного вибору та реалізації власного життєвого шляху [14].

Концепція педагогіки свободи ґрунтується на нашому широкомасштабному й довготривалому дослідженні ідеї свободи як складної та багатозначної філософської категорії, котра будучи культурним феноменом, має різноманітні вияви у всіх сферах життєдіяльності людини. Циркулюючи в педагогіці, вона утворює багатомірний теоретичний і практичний пласт, котрий містить в тому числі й гендерну складову. Тож, за нашим глибоким переконанням, актуалізація проблеми створення гендерокомфортного середовища на засадах педагогіки свободи, має стати основою у вибудовуванні в межах гуманістичної освітньої парадигми моделі гендерної рівності, яка б дійсно відповідала вимогам часу й була спрямована на особистісне становлення дитини на засадах духовно-творчого саморозвитку й самореалізації.

Педагогіка свободи, репрезентуючи теоретичні та практичні засади розвитку внутрішньої свободи особистості, її суб'єктності й здатності до свідомого й відповідального самовизначення, самостійного вибору та реалізації власного життєвого шляху, ґрунтується на інваріантних

принципах, які перебувають у тісному взаємозв'язку й утворюють ієрархічну систему. А саме: *принцип самоцінності особистості* (визнання особистості дитини вихідною основою педагогічного процесу, його головною метою та результатом; утвердження безумовного позитивного ставлення до дитини будь якого віку і статі, віра в її гуманну природу і здатність до саморозвитку); *принцип абсолютної цінності дитинства* (утвердження самодостатнього значення дитячого періоду життя, непродуктивності підходу до нього з утилітарними мірками й зокрема щодо гендерних відмінностей); *принцип природовідповідності виховання* (визнання природи дитини головним орієнтиром педагогічного процесу з розумінням того, що наявні статеві відмінності між дівчатами і хлопцями залежать не стільки від гендеру, скільки від соціального статусу; активізація внутрішніх потенцій особистості, врахування її індивідуальних особливостей і психофізіологічних закономірностей незалежно від статі); *принцип свободи* (забезпечення можливості вибору дитиною будь-якої статі форм своєї діяльності й характеру стосунків в умовах відсутності зовнішнього тиску та насильства); *принцип гармонізації впливів соціального середовища й виховання* (використання у вихованні позитивних впливів середовища, забезпечення оптимального співвідношення між соціалізацією та індивідуалізацією дітей обох статей).

З позицій педагогіки свободи нами переосмислено й мету виховання, якою виступає внутрішньо вільна, незалежна від гендерних упереджень й готова до життєвого самовизначення особистість, яка характеризується: здатністю до саморегуляції власної діяльності й поведінки по відношенню до інших; реалістичним і неупередженим сприйняттям світу й інших на основі гендерної рівності; відкритістю новому досвіду й спрямованістю на урахування світоглядної позиції інших, здатністю враховувати різні погляди на засадах гендерної нейтральності; позитивною Я-концепцією й вольовими якостями, які дозволяють утверджуватись в особистісних цінностях й приймати цінності інших; самоповагою в єдності зі здатністю і готовністю поважати інших людей незалежно від віку і статі; демократичним стилем спілкування; прийняттям соціокультурних норм і водночас критичним ставленням до них, здатністю формувати власні

«особистісні норми» й враховувати право на вибір інших. З педагогічного погляду особистість, яка має перераховані якості, розглядається як ідеал виховання, зорієнтованого на цінності свободи і гендерної рівності.

Реалізація завдань щодо розвитку особистісної свободи вихованців на засадах гендерної рівності потребує проектування у виховному просторі закладів освіти відповідного *гендерокомфортного середовища*, яке стимулює вияв суб'єктної активності та вільне самовизначення особистості. Виховний простір вільного самовизначення ми розуміємо як спеціально організоване педагогічне середовище, яке забезпечує можливості для вияву різних форм суб'єктної активності особистості: *ініціативної*, що виявляється в ініціації і розгортанні тієї чи іншої діяльності без зовнішнього спонукання; *вольової*, що забезпечує мобілізацію ресурсів вихованця на подолання усвідомлюваних ним об'єктивних і суб'єктивних перешкод на шляху діяльності; *творчої*, що виявляється у вирішенні завдань, для яких ні спосіб розв'язання, ні можливі результати заздалегідь не відомі; *надситуативної*, тобто виходу за рамки ситуації діяльності, що задається соціокультурною нормою чи відповідає колишньому досвіду виховання; *самоуправління*, що виявляється в свідомому керуванні особистістю своїми можливостями, побудові та реалізації життєвих стратегій, організації свого життєвого шляху.

У такому випадку особистість виступає як суб'єкт самоорганізації, що усвідомлює власну значущість для інших людей, відповідальність за результати своєї діяльності перед іншими на засадах гендерної рівності; здатність до морального вибору в ситуаціях колізій й обґрунтування вибору свого «Я» з урахуванням права вибору інших. Завдяки створенню такого освітнього простору, вихованець набуває здатності до рефлексії й потребує її для саморегуляції поведінки та інтегративної активності. Остання передбачає активну позицію особистості у всіх проявах, від усвідомленого цілепокладання до оперування й конструктивного коректування власної поведінки з урахуванням позиції інших; прагнення і здатність до ініціативного, критичного й інноваційного мислення та прогнозування результатів власної поведінки; спрямованість на реалізацію саморозвитку, самовираження й самовизначення; прийняття унікальності й неповторності інших на

засадах гендерної рівності. Саме такі характеристики є основою для плідних міжособистісних взаємодій, міжсуб'єктних відносин та партнерського співробітництва між всіма суб'єктами виховного процесу.

З огляду на основоположні позиції й принципи концепції педагогіки свободи, ми розуміємо, що розвиток суб'єктної активності вихованців на засадах гендерної рівності є одним з провідних завдань функціонування системи освіти в контексті сучасної освітньої парадигми. Тобто, виховний простір закладів освіти має стати тим духовно-культурним гендерокомфортним середовищем, де відбувається не тільки становлення особистісної свободи вихованців, а й усвідомлення ними власної ідентичності та можливостей розвитку на засадах гендерної рівності суб'єктної активності кожного. Сутнісною характеристикою останньої є суб'єктність особистості, що відображає її здатність усвідомлено розвивати власні духовні потенції на основі вільного вибору і особистісного присвоєння загальнолюдських цінностей. У виховному просторі закладів освіти така позиція означає єднання множинності «Я», де кожен зберігає власну самоцінність, залишається самим собою, однак привносить у спільну діяльність своє, індивідуальне на засадах гендерної рівності.

Відтак, однією з провідних умов створення гендерокомфортного середовища у виховному просторі закладів освіти, що забезпечує можливості для задоволення базових потреб і реалізації особистісних цінностей усіх суб'єктів педагогічного процесу є опора на суб'єктність вихованця, коли за створення і вдосконалення такого простору відповідальним є шкільне співтовариство. Тоді цей простір стає простором учнівської спільноти, наповнений як духовними запитами, так і реальними проблемами, пов'язаними з необхідністю вирішувати щоденні особистісні та навчальні завдання й нарівні з педагогами бути суб'єктами його освоєння. Такий простір діти сприймають як власну територію, за яку вони несуть відповідальність і саме він стає специфічним гендерокомфортним середовищем, де відбувається розвиток їхньої особистісної свободи на засадах гендерної рівності.

Не менш важливою умовою успішного функціонування гендерокомфортного середовища у виховному просторі закладів освіти є його динамічність і відкритість як до прояву суб'єктної активності й духовно-творчого самовираження кожної дитини, так і для

запровадження нової моделі міжособистісних стосунків вчителів і школярів, ґрунтованих на принципах педагогіки свободи, де дотримання гендерної рівності є обов'язковим. У такому випадку виявляються новий контекст виховного простору, виникають нові зв'язки між суб'єктами виховного процесу, що дозволяє школярам усвідомити і осмислити свої творчі можливості й духовні інтенції. Тобто, в ситуації, коли виховний простір закладу освіти не піддається впливу заданих ззовні стандартів, коли відсутнє формальне, традиційне відношення до осмислення його виховного потенціалу з боку вчителів, ймовірність дійсно ефективної реалізації гендерної рівності в системі освіти і виховання стає реальністю.

Актуальними в такій ситуації стають діалоговий режим і наявність атмосфери взаєморозуміння між усіма суб'єктами освітньо-виховного процесу. Перш за все, це представлення й прояв вчителем власної професійно-особистісної позиції щодо гендерної рівності й прийняття її школярами; осмислення і привласнення учнями цінностей такого виховного простору й надання їм можливості вибору індивідуальної траєкторії власного самовираження й духовно-творчого сходження в гендерокомфортному середовищі. Тобто, відтворення основоположних засад концепції педагогіки свободи щодо особистісної свободи й гендерної рівності вихованців, котрі прийнятні для всіх суб'єктів освітньо-виховного процесу у межах сучасної парадигми освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. У процесі висвітлення проблеми гендерної рівності в системі вітчизняної освіти і виховання, а також аналізу наукових праць провідних вітчизняних і зарубіжних учених, пов'язаних із спробами збалансувати приховану гендерну дискримінацію й асиметрію у виховному процесі закладів освіти та забезпечити відсутність ієрархії й нерівності «чоловічого» і «жіночого» в педагогічному соціумі, було констатовано, що вітчизняна освіта як соціальний інститут, котрий має бути флагманом у демократизації суспільства на засадах рівності всіх без виключення його членів, запобігати будь-яким формам дискримінації особистості за ознакою статі, наразі все ще залишається недостатньо мобільною й чутливою до необхідності реальних практичних змін згідно дійсних потреб сьогодення.

Усвідомлення необхідності удоско-

налення системи освіти і виховання в контексті гендерного виміру, що, в першу чергу, передбачає привласнення людиною демократичних цінностей, головними серед яких визначається рівність, егалітарність, свобода, а також пошуку оптимальних шляхів у вирішенні вищезгаданої проблеми, було обґрунтовано доцільність застосування концепції педагогіки свободи як моделі, що здатна забезпечити у виховному просторі закладів освіти створення гендерокомфортного виховного середовища задля становлення особистісної свободи вихованців на засадах гендерної рівності.

Представлена модель виховного простору вільного самовизначення особистості, що передбачає створення гендерокомфортного середовища задля становлення свободи особистості та її суб'єктної активності, виводить основоположні позиції педагогіки свободи на рівень системної реалізації у сучасних соціокультурних умовах. Зокрема, забезпечує теоретичне підґрунтя для впровадження запропонованої педагогічної системи, спрямованої на розвиток дитини як унікальної, неповторної особистості, суб'єкта життєтворчості на засадах гендерної рівності у виховний простір закладів освіти та визначає умови її практичного застосування через створення спеціально організованого гендерокомфортного середовища, ефективність якого потребує перевірки в реальних умовах освітньо-виховного процесу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абаньяно Н. Экзистенция как свобода // Вопросы философии. 2002. № 8. С. 146–158.
2. Артюхова Т. Психологические предпосылки построения образовательного пространства с учетом гендерного // Психология обучения. 2007. № 12. С. 7–19.
3. Басюк Л. Школа як дзеркало гендерного дисбалансу суспільства: проблематизація питання. *Гендерна парадигма освітнього простору*, 2018. (1), С. 55–59.
4. Великодна М. Дослідження гендерної ідентичності особистості: модифікація опитувальника BSRI. *Гендерна парадигма освітнього простору*, 2018. (1), С. 8–13.
5. Голованова Т. Методологічні підходи та методи дослідження гендерних питань в освіті. *Гендерна парадигма освітнього простору*, 2018. (1), С. 14–16.
6. Дороніна Т. Проблематизація питання формування гендерної парадигми у сучасному педагогічному дискурсі. *Гендерна парадигма освітнього простору*, 2018. (1), С. 17–24.
7. Емірліясова С. Гендерна проблематика у вітчизняній педагогічній пресі другої половини ХХ – початку ХХІ століття: Автореферат дис... канд. пед. наук. Кропивницький. 2016.

8. Закон України «Про освіту» UKL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145–19

9. Ivanenko N. (editor) *Education in Eastern Europe and Eurasia*. London: Bloomsbury, 2014. P. 485

10. Карнаух Л. Гендерні взаємини в родині як чинник соціалізації дітей дошкільного віку. *Гендерна парадигма освітнього простору*, 2018. (1), С. 98–101

11. Council of Europe «Gender Equality Strategy 2014–2017». UKL:https://rm.coe.int/1680590174

REFERENCES

1. Abaniano, N. (2002). *Ekzestentsiia kak svoboda. Voprosy Filosofii*. [Extension as freedom. Questions of Philosophy].
2. Artiukhova, T. (2007). *Psihologicheskie predposilki postroienia obrazovatel'nogo prostranstva s uchetom gender'nogo. Psihologiya Obuchenii*. [Psychological preconditions for the construction of educational space taking into account gender. Psychology of Training].
3. Basiuk, L. (2018). *Shkola iak dzerkalo gender'nogo disbalansu suspilstva: problematyzatsiia pytannia. Genderna Paradygma Osvitnogo Prostoru*. [School as a mirror of the gender imbalance of society: problematization of the issue. Gender Paradigm of Educational Space].
4. Velykodna, M. (2018). *Doslidzhennia gender'noi identychnosti osobystosti: modyfikatsiia opytuvalnyka BSRI. Genderna Paradygma Osvitnogo Prostoru*. [Research of gender identity of the person: modification of the BSRI questionnaire. Gender Paradigm of Educational Space].
5. Golovanova, T. (2018). *Metodologichni pidhody ta metody doslidzhennia gender'nyh pytan v osviti. Genderna Paradygma Osvitnogo Prostoru*. [Methodological approaches and methods of research of gender issues in education. Gender Paradigm of Educational Space].
6. Doronina, T. (2018). *Problematyzatsiia pytannia formuvannia gender'noi paradygmy u suchasnomu pedagogichnomu dyskursi. Genderna Paradygma Osvitnogo Prostoru*. [Problematization of the issue of gender paradigm formation in modern pedagogical discourse. Gender Paradigm of Educational Space].
7. Emirliasova, S. (2016). *Genderna problematyka u vitshyzniani pedagogichny presy drugoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia: Avtoreferat dysertatsii kan.ped. nauk*. [Gender issues in the domestic pedagogical press of the second half of the XX – early XXI century: Abstract of the dissertation can.ped. Science]. Кропивницький.
8. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»*. [Law of Ukraine «On Education»].
9. Ivanenko, N. (editor) *Osvita u Skhidni Yevropi ta Yevraziyi*. [Education in Eastern Europe and Eurasia]. London.
10. Karnauh, L. (2018). *Genderni vzaiemny v rodyni iak chynnyk sotsializatsii ditei doshkil'nogo viku. Genderna Paradygma Osvitnogo Prostoru*. [Gender relationships in the family as a factor in the

socialization of preschool children. Gender Paradigm of Educational Space].

11. Rada Yevropy «Stratehiya hendernoyi rivnosti 2014-2017». [Council of Europe «Gender Equality Strategy 2014–2017»].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РАСТРИГІНА Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри вокально-інструментальних дисциплін та методики музичного виховання, Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: теоретико-методологічні основи професійної мистецької освіти в Україні та за кордоном; педагогіка свободи в контексті впровадження сучасної освітньої парадигми.

ІВАНЕНКО Надія Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови та методики її викладання, заступник декана факультету іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: професійна освіта, педагогічна освіта дорослих, викладання

англійської мови як іноземної, компаративна освіта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RASTRYGINA Alla Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Head of the Department of Vocal-Choral Disciplines and Methods of Musical Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: circle of scientific interests: theoretical and methodological foundations of professional art education in Ukraine and abroad; pedagogy of freedom in the context of implementation of the modern educational paradigm.

IVANENKO Nadiya Viktorivna – PhD, Associate Professor of the English Language and Methods of its Teaching Chair, Vice Dean of the Faculty of Foreign Languages, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional education, pedagogical education of adults, teaching English as a foreign language, comparative education.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2020 р.

УДК 37. 091. 3:78(075.8)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-35-40

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Запровадження Концепції Нової української школи (2016) та Концепції художньо-естетичного виховання учнів в загальноосвітніх навчальних закладах (2004) вимагає від вчителів створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у повсякденному житті. Це дає підстави стверджувати про доцільність вивчення кращих надбань учителів-практиків, передового педагогічного досвіду, що відбиває реальний поліфонічний образ світу, сприяє формуванню педагогічної майстерності, стимулює якісні соціокультурні зрушення. У зазначеному контексті обґрунтування проблеми формування музично-педагогічного досвіду вчителів музичного мистецтва загальноосвітніх

навчальних закладів є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі системний аналіз передового педагогічного досвіду вчителів загальноосвітніх навчальних закладів здійснено відомими вітчизняними і зарубіжними науковцями і педагогами-практиками, з-поміж яких: Ш. О. Амонашвілі, Ю. К. Бабанський, І. П. Волков, Є. М. Ільїн, В. І. Луговий, Н. Г. Ничкало, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, К. Д. Ушинський, М. М. Фіцула, В. Ф. Шаталов. Студіювання літератури в музично-педагогічній галузі доводить, що вивчення духовного потенціалу, інтелектуально-художньої ідентичності й педагогічної творчості здійснено в концепціях учених, з-поміж яких: Е. Б. Абдуллін, Л. Г. Арчажнікова, Д. Б. Кабалецький,